

CRISTIAN PREDA

**DE CE AȚIPESC
PARLAMENTARII
ȘI CUM PLAGIAZĂ
MINIȘTRII?**

PLUS ALTE 21 DE ÎNTREBĂRI PESTRIȚE
DESPRE POLITICA ROMÂNEASCĂ

EDIȚIE REVĂZUTĂ ȘI ADĂUGITĂ

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Tabla de materii

Argument	7
A fost sau n-a fost revoluție?	9
Ce regim avem?.....	16
De câți ani este nevoie pentru o democrație?	24
E România stat de drept?.....	32
De ce au apărut atâtea partide?.....	41
Cine-i de dreapta și cine de stânga?.....	49
Cum sunt reprezentate minoritățile?	57
Cât contează votul?.....	65
De ce unii merg la urne mereu, iar alții niciodată?.....	73
Ce-am decis la referendumuri?.....	81
Există vreun secret al reușitei în alegeri?	88
Cum ajungi la Cotroceni?.....	96
Care președinte a fost cel mai bun?.....	103
În ce fel devii, din simplu cetățean, prim-ministru?	110
Au fost toate guvernele la fel?.....	119
Cum plagiază miniștrii?	125
De ce ațipesc parlamentarii?	130
Ce putere are strada?.....	138
E prea multă sau prea puțină religie în viața politică?	145

Cât de influentă este presa?	150
Au făcut intelectualii ceva bun pentru țară?.....	158
Unde sunt antieuropenii?.....	164
De ce-i iubim pe americani și-i urâm pe ruși?.....	171
Concluzie	177
De citit	179

Argument

În 2024 se vor ține în România mai multe alegeri: al cincilea scrutin european, a noua rundă de locale, a zecea chemare la urne pentru legislative și a noua cursă prezidențială. După ce toate acestea se vor încheia, sărbătorim 35 de ani de la căderea comunismului.

Mulți nu știu – sau au uitat – ce s-a petrecut în anii nouăzeci, iar uneori nici măcar în vremuri mai recente. N-ar strica, mi-am zis, o expunere succintă a politicii din această perioadă densă în schimbări. Am pornit, pentru a o alcătui, de la câteva întrebări auzite frecvent în spațiul public. Ca să răspund la ele, am folosit informații generale despre instituții și proceduri, despre politicieni mai carismatici ori mai nesuferiți, despre modul în care s-a reinventat democrația noastră preluând ceva din trecut sau, alteori, dorind cu tot dinadinsul să-l îngroape. Am căutat să lămuresc evoluții încâlcite comparând perioada recentă cu episoade mai vechi ale istoriei noastre, dar și cu ce se întâmplă în alte regimuri europene de azi.

Mi-am dorit ca expunerea să poată fi înțeleasă de către un cetățean oarecare, interesat de patria sa. Nu-i o întâmplare. Ambiția oricărui politolog e, cum remarca Leo Strauss, aceea de a pricepe lumea în care s-a născut și de a o explica semenilor săi, oricărui dintre ei. Volumul împrumut, de aceea, stilul eseistic, dar la final cuprinde

câteva recomandări de lectură, extrase din bibliotecile savante pe care le-am frecventat, din 1990 încoace, pentru a desluși ce s-a întâmplat, de fapt, cu noi.

Față de prima sa ediție, apărută în 2020, cea de acum e îmbogățită cu patru capitole. Celelalte nouăsprezece au fost revăzute, pentru a aduce informația la zi sau pur și simplu pentru ca expunerea să fie mai clară decât era.

A fost sau n-a fost revoluție?

Prin anii nouăzeci se spunea că, dacă în Polonia s-au scurs zece ani între apariția sindicatului Solidaritatea și organizarea primelor alegeri libere, dacă ungurii au trudit zece luni ca să scape de János Kádár, dacă în Cehia au fost necesare zece zile pentru a face „revoluția de catifea”, românilor le-au fost de ajuns zece ore ca să-l răstoarne pe Ceaușescu. Butada elogia viteza schimbării de la noi. Mai târziu, comparația dintre fostele țări comuniste sublinia, în cazul României, mai puțin repeziciunea, cât caracterul neașteptat al revoluției.

Unii l-au explicat printr-o... absență. Mai precis, ei afirmă că revoluția a luat pe toată lumea prin surprindere, întrucât românii nu au avut, precum polonezii, cehoslovacii sau ungurii, grupuri masive de opozanți și de disidenți care să pregătească schimbarea de regim. Amploarea contestării din anii '70 și '80 fiind modestă, ea a fost compensată de o descătușare bruscă și violentă a energiilor. O teză contrară afirmă că răsturnarea lui Ceaușescu a fost minuțios pusă la cale de către o echipă de complotiști, discreți și eficace. Teza circulă în diverse variante: lovitura de stat ar fi fost fie susținută de sovietici, cu Mihail Gorbaciov în frunte, fie aranjată de către unguri, fie declanșată de un complot patriotic, pur românesc, copt de generali, securiști și nomenclaturiști,

care s-au regăsit apoi în Consiliul Frontului Salvării Naționale. Acesta este numele comitetului revoluționar instalat atunci în fruntea statului. Membrii săi au afirmat că nu făceau decât să ocupe „vidul de putere” creat de fuga spectaculoasă a soților Ceaușescu de pe sediul fostului Comitet Central al Partidului Comunist Român. Paradoxal este că și dictatorul pomenise o mașinațiune politică externă, dirijată de „cercurile imperialiste și șoviniste”, sintagmă din limba de lemn care desemna puterile occidentale și pe vecinii maghiari.

Un alt fir narativ susține că, revoluție sau complot, evenimentele din decembrie 1989 au fost un gest de curaj. Nemulțumiți de tiranie și de penuria alimentară, cetățenii – ori, după caz, doar uneltitorii – s-au deșteptat din „somnul cel de moarte”. Aici intervine însă o altă controversă: cine și când a dat startul protestelor? Unii ieșeni afirmă sus și tare că totul a început în fosta capitală a Moldovei pe 14 decembrie, zi proiectată pentru a ține un miting, zădărnicit până la urmă de arestările numeroase operate de Miliția regimului. Pentru timișoreni, ziua de 16 decembrie este cea decisivă, când cetățenii orașului au transformat o mică adunare de solidaritate cu pastorul reformat Tőkés László într-o revoltă anticomunistă. În fine, numeroși sunt cei care consideră că noaptea de 21 spre 22 decembrie este momentul inaugural al insurjecției: atunci, în Piața Universității din centrul Bucureștiului, mai mulți protestatari împotriva regimului au rezistat asaltului forțelor de ordine și de securitate. Strigătul lor disperat „vom muri și vom fi liberi” a stimulat solidaritatea celorlalți locuitori ai capitalei, care au coborât în număr foarte mare în stradă a doua zi și l-au forțat astfel pe Ceaușescu să abandoneze puterea. Mai

sunt și cei care susțin că revoluția a început pe 22 decembrie la prânz, în clipa când poetul Mircea Dinescu și actorul Ion Caramitru au apărut în studioul televiziunii române și au anunțat că „Dumnezeu și-a întors fața către români“ și că „dictatorul a fugit“.

Atât momentul, cât și locul în care a început revoluția sunt, după cum se vede, incerte, deși au trecut mai bine de trei decenii de atunci. Nu este clar ce s-a petrecut: iată singura concluzie împărtășită de toată lumea! Controversele asupra rolului unor personaje adaugă alte incertitudini: de ce a plecat Ceaușescu pe 18 decembrie în vizită oficială în Iran, într-un moment când lucrurile luaseră deja o turnură gravă la Timișoara? Generalul Milea, ministrul ceaușist al apărării, a fost oare ucis pentru trădare sau s-a sinucis, cum a susținut partidul unic într-unul dintre ultimele sale comunicate? Cine au fost „teroriștii“ care au tras asupra civililor? De ce a fost condamnat la moarte Ceaușescu? Procesul intentat lui și soției sale n-a fost cumva o mascaradă? Care a fost rolul armatei în reprimarea manifestațiilor? Dar al Securității? În câte locuri din țară nu s-a petrecut, de fapt, nimic și-n câte a fost cu adevărat vorba despre o voință colectivă de a dărâma regimul? A fost sau n-a fost revoluție? Sunt doar câteva întrebări dintr-un șir foarte lung. Iar faptul că ele nu au un răspuns care să întrunească un consens politic îi determină pe mulți cetățeni să creadă că reconstituirea evenimentelor ar fi imposibilă. Nu au ajuns la o concluzie credibilă nici istoricii, care au publicat numeroase volume de documente, și nici comisiile parlamentare de anchetă create la începutul anilor nouăzeci, dintre care una a fost prezidată de o vedetă a cinematografiei comuniste – Sergiu Nicolaescu – și o alta de un

fost deținut politic, Ticu Dumitrescu. Interpretările date răsturnării de regim sunt atât de încâlcite și de confuze încât până și termenul „revoluție“ a fost discreditat, preferându-i-se adesea sinonime depreciative precum „evenimente“ sau „loviluție“.

Istoricii consemnează, totuși, două mărturii prețioase, cea a Doinei Cornea, una dintre puținele voci disidente din anii optzeci, și cea a lui Corneliu Coposu, lider țărănist care a reînființat partidul lui Maniu și Mihalache și a cărui luciditate a fost recunoscută cvasi-unanim abia după moarte. Și Cornea, și Coposu au considerat că revoluția a fost veritabilă, dar că a fost confiscată. Altfel zis, pornită ca o revoltă a cetățenilor din câteva mari orașe, ea a sfârșit prin a fi acaparată de către un grup compus din activiști ai eșalonului secund al PCR și din militari. Aceștia s-au înfățișat ca „emanație“ a revoluției, lăsând să se înțeleagă că ea nu a fost o mișcare anticomunistă, ci una îndreptată doar împotriva lui Ceaușescu, liderul care ar fi „întinat idealurile socialiste“, cum a afirmat Ion Iliescu, capul comitetului revoluționar.

Violența a rămas specificul românesc al schimbării revoluționare: pentru a deosebi acest caz de revoltele anticomuniste din toate celelalte țări foste comuniste, cele din urmă au fost numite „refoluții“. Termenul a fost creat de Timothy Garton Ash, pentru a acoperi amestecul de schimbări majore din politică și din economie, produse prin reforme negociate, nu prin insurecție. În cazul României, tradiția istorică a fost, într-un fel paradoxal, confirmată. 1989 a intrat în cronologia noastră politică încărcat cu o ambiguitate perfect comparabilă cu a celorlalte două momente definite ca „revoluționare“ în modernitatea noastră: este vorba despre mișcarea de

la 1848 și despre arestarea lui Antonescu în august 1944, definită mai târziu de propagandiștii PCR ca „revoluție antifascistă și antiimperialistă”. În toate cele trei cazuri, schimbarea de regim este certă, iar transcrierea ei constituțională – lentă. E interesant să comparăm și alte consecințe juridice ale acestor mișcări politice: la pașopt, revoluționarii au fost arestați sau împinși la exil; un secol mai târziu, tabăra pro-sovietică implicată în arestarea lui Antonescu a pus stăpânire pe noul regim și s-a folosit de justiție pentru a arunca în temnițe nu doar criminali de război, ci și numeroși membri ai elitelor politice democratice, care avuseseră un rol determinant în schimbarea de regim produsă, de fapt, printr-o lovitură de stat; în sfârșit, după trei decenii de la producerea ultimei revoluții, responsabilul grupării care a preluat puterea, Ion Iliescu, a fost inculpat pentru „crime împotriva umanității”, mai precis pentru crearea unei psihoze colective care a condus, după fuga lui Ceaușescu, la uciderea a trei pătrimi din cele 1.166 de victime ale violenței revoluționare.

De felul cum e înțeles momentul 1989 depinde și modul de a explica perioada ulterioară. Sigur, nimeni nu contestă faptul că 22 decembrie este un reper cronologic semnificativ. Dar e evident că interpretarea lui în cheie pur revoluționară îl instituie ca moment de ruptură, de discontinuitate, în vreme ce adepții teoriei complotului îl consideră doar data la care s-a produs o uriașă manipulare. Ce nu neagă nimeni e faptul că au existat profitori politici ai revoluției. Organizați în Consiliul Frontului Salvării Naționale, ei au revendicat legitimitatea străzii. În seara de 22 decembrie, acest CFSN a dat publicității o proclamație care a anunțat „preluarea

întregii puteri din stat“. După o săptămână, Consiliul FSN a alcătuit un guvern, peste o lună a creat un partid cu același nume și, după alte câteva zile, o instituție intitulată Consiliul Provizoriu de Uniune Națională.

Acesta din urmă era compus pe jumătate din membri ai FSN și pe jumătate din reprezentanții partidelor politice constituite în primele cinci-șase săptămâni după executarea Elenei și a lui Nicolae Ceaușescu. CPUN a fost numit „mini-parlament“, cu intenția de a îmblânzi astfel natura revoluționară a regimului, de a-l „normaliza“. Dar expresia nu este deloc potrivită, fiindcă organismul respectiv a funcționat, ce-i drept, ca un for deliberativ, dar a fost alcătuit prin negociere și numire, iar nu printr-un scrutin, ca rezultat al voinței cetățenilor. Dominat de reprezentanții FSN și prezidat de Ion Iliescu, noul om forte al regimului, CPUN a pregătit primele alegeri – ținute pe 20 mai 1990. Ele au generat o Adunare constituantă, activă între iunie 1990 și noiembrie 1991. De fapt, multe dintre opțiunile instituționale configurate în cadrul CPUN au fost preluate în Constituție și sunt în vigoare până astăzi. Revoluția produce încă efecte directe asupra noastră, în ciuda faptului că legitimitatea revoluționară a FSN a fost tăgăduită de la bun început.

Contestarea a fost formulată de către politicieni, care începeau sau reîncepeau să acționeze în condiții de libertate, dar și de către un actor colectiv foarte energetic în epoca de debut a postcomunismului. Acesta a fost descris cu termenul generic „tinerii“ și era alcătuit din studenți și elevi de liceu. Ei au reprezentat o parte însemnată a revoluționarilor care au construit baricade pe străzile bucureștene în decembrie 1989, dar și a celor care au participat la primele mișcări civice, începând din ianuarie